

Pojęci kluczowe: *Kodeks karny, prawa człowieka, kara dożywotniego pozbawienia wolności, warunkowe zwolnienie*

Kornelia Grabowska-Biernat

Nowelizacja art. 77 Kodeksu karnego w zakresie wprowadzenia zakazu warunkowego zwolnienia wobec skazanego na karę dożywotniego pozbawienia wolności

ABSTRAKT

Artykuł dokonuje analizy jednej z najbardziej krytykowanych zmian Kodeksu karnego, która weszła w życie w dniu 1.10.2023 r. Dotyczy ona możliwości sądu orzeczenia zakazu ubiegania się o warunkowe zwolnienie przez skazanych odbywających karę dożywotniego pozbawienia wolności. Dodane do art. 77 k.k. § 3 i 4 wskazują szczegółowe przesłanki, po spełnieniu których zakaz może być orzeczony. Takie rozwiązanie prawne jest sprzeczne z celem wykonywania kary pozbawienia wolności, ale i zakazem okrutnego i niehumanitarnego karania. W konsekwencji znowelizowany przepis prawa pozostaje w sprzeczności zarówno z polskimi normami prawa, jak i z regulacjami prawa międzynarodowego.

I. WSTĘP

Na mocy ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw¹ do art. 77 Kodeksu karnego² zostały dodane § 3 oraz § 4, które wprowadzają fakultatywne uprawnienie sądu do orzeczenia zakazu warunkowego zwolnienia wobec skazanych na karę dożywotniego pozbawienia wolności. Wprowadzone normy prawa szczegółowo wskazują, w jakich sytuacjach sądy mogą zastosować omawianą instytucję.

Nowelizacja Kodeksu karnego weszła w życie w dniu 1.10.2023 r. i do chwili obecnej budzi kontrowersje dotyczące jej ewentualnej sprzeczności z zakazem

1 Ustawa z 7.07.2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2022 r. poz. 2600).

2 Ustawa z 6.06.1997 r. Kodeks karny (Dz.U. z 1997 r. nr 88 poz. 553), dalej: k.k.

okrutnego i niehumanitarnego karania wyrażonym w art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka³, zasadą humanitaryzmu oraz narusza godność człowieka⁴.

Bogate orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej: ETPC) potwierdza, iż wprowadzone rozwiązanie stoi w sprzeczności z możliwością weryfikacji dalszej konieczności stosowania kary pozbawienia wolności, przynajmniej po upływie 25 lat kary. Dodatkowo decyzja w tym zakresie powinna być podjęta w oparciu o przesłanki penologiczne, jak i humanitarne.

Podążając w rozważaniach dalej, można zastanowić się, czy wprowadzona w art. 77 k.k. możliwość jest dopuszczalna i adekwatna z uwagi na cele kary pozbawienia wolności oraz szeroko pojętej resocjalizacji.

Celem niniejszego artykułu jest wykazanie i omówienie wprowadzonych zmian w zakresie możliwości orzekania przez sądy zakazu warunkowego zwolnienia przy wymierzaniu kary dożywotniego pozbawienia wolności z perspektywy norm prawa krajowego, a także orzecznictwa ETPC i prawa międzynarodowego. Ponadto autorka dokona analizy nowelizacji art. 77 k.k. w zakresie § 3 i 4 w kontekście celów kary pozbawienia wolności oraz możliwości resocjalizacji w warunkach izolacji penitencjarnej.

II. GENEZA I ZAKRES NOWELIZACJI ART. 77 § 3 I 4 K.K.

W dniu 22.02.2022 r. do Sejmu RP został skierowany projekt nowelizacji Kodeksu karnego⁵, w którym powielono propozycje zmian z 2019 r., w szczególności w zakresie regulacji dotyczących kary pozbawienia wolności. W tym projekcie ustawodawca zaproponował m.in. wprowadzenie bezwzględnej kary dożywotniego pozbawienia wolności, która mogłaby być orzekana przez sądy w stosunku do najniebezpieczniejszych przestępców.

W konsekwencji wyżej wskazanych postulatów, w dniu 7.07.2022 r., uchwalono ustawę o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, która została podpisana przez Prezydenta RP w dniu 2.12.2022 r. Początkowo zakładano, że wejdzie ona w życie 14.03.2023 r., jednakże przesunięto okres *vacatio legis* i finalnie weszła ona w życie w dniu 1.10.2023 r.

W uzasadnieniu projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw wskazano potrzebę wzmocnienia ochrony społeczeństwa przed sprawcami najcięższych przestępstw. Podkreślono potrzebę zaostrzenia odpowiedzialności prawnokarnej wobec sprawców wskazanych w ustawie, a także podniesiono,

3 Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzona w Rzymie w dniu 4.11.1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2.

4 Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. z 1997 r. nr 78 poz. 483), art. 30.

5 Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, skierowany przez Prezesa Rady Ministrów do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej, druk 2024 z 22.02.2022 r., <https://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/0/2851BC6F8739C-593C12587F10042EF6E/%24File/2024.pdf>.

iż dzięki zaostreniu procedur wobec sprawców najcięższych przestępstw zostanie wzmocniona funkcja ochronna prawa karnego. W tym ustawodawca upatrywał szans na odwiedzenie potencjalnych sprawców czynów zabronionych od popełnienia zbrodni⁶.

W związku z powyższym na mocy wyżej wskazanej ustawy ustawodawca wprowadził fakultatywne uprawnienie orzeczenia przez sąd wobec osoby skazanej na karę dożywotniego pozbawienia wolności zakazu warunkowego zwolnienia. Został on wyrażony w § 3 i 4 dodanym do art. 77 k.k.⁷ Wskazują one wyraźnie, w jakich sytuacjach sąd będzie miał możliwość zastosowania obostrzonej regulacji prawnej względem skazanych na dożywocie, a mianowicie „za przestępstwo przeciwko życiu i zdrowiu, wolności, wolności seksualnej, bezpieczeństwu powszechnemu lub za przestępstwo o charakterze terrorystycznym na karę dożywotniego pozbawienia wolności albo karę pozbawienia wolności na czas nie krótszy niż 20 lat”⁸ oraz „jeżeli charakter i okoliczności czynu oraz postępowanie i charakter sprawcy wskazują, że jego pozostawianie na wolności spowoduje trwałe niebezpieczeństwo dla życia, zdrowia, wolności lub wolności seksualnej innych osób”⁹.

W obu cytowanych wypadkach orzeczenie zakazu warunkowego zwolnienia ma charakter fakultatywny. Paragraf 3 wskazuje na uprzednią karalność za wymienione kategorie przestępstw jako warunek formalny orzeczenia kary w oparciu o znowelizowany przepis prawa (przesłanka formalna). Jak zauważają P. Bogacki i M. Olęząlek: „orzekanie o zakazie warunkowego przedterminowego zwolnienia na podstawie art. 77 § 3 k.k., poza przesłanką formalną, nie jest uzależnione od żadnych innych, co wskazuje, że decyzja sądu jest czysto arbitralna”¹⁰. Natomiast § 4 zawiera katalog zamknięty okoliczności, które sąd będzie brał pod uwagę, które przesądzają o negatywnej prognozie kryminologicznej skazanego (przesłanka materialna)¹¹. Jak wskazał Sąd Apelacyjny w Rzeszowie, dla ustalenia prognozy kryminologicznej ważne są „warunki osobiste skazanego, a tym bardziej jego zachowanie po popełnieniu przestępstwa. Istotne są właściwości osobiste sprawcy, a zatem jego cechy biologiczne, cechy charakteru, jego temperament, zdolność do samokrytyki, a także wrażliwość sumienia oraz jego osobowość”¹². W konsekwencji, jak zauważa M. Niewiadomska-Krawczyk: „podstawą decyzji sądu penitencjarnego w przedmiocie wyrażenia zgody na warunkowe przedterminowe

6 Uzasadnienie do rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, <https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/druk.xsp?nr=2024>.

7 Ustawa z 7.07.2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, *op. cit.*, art. 1 pkt 6.

8 Art. 77 § 3 k.k.

9 Art. 77 § 4 k.k.

10 P. Bogacki, M. Olęząlek, *Kodeks karny. Komentarz do nowelizacji z 07.07.2022 r.*, Warszawa 2023, art. 77.

11 A. Polak-Kruszyk, *Nowa forma kary dożywotniego pozbawienia wolności. Uwagi w kontekście zmian kodeksu karnego*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2022, tom 66, s. 46.

12 Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie z 19.01.2016 r. (II AKz 22/16), Legalis.

zwolnienie jest tzw. pozytywna prognoza kryminologiczna, która to przesłanka jest taka sama niezależnie od tego, czy chodzi o terminową karę pozbawienia wolności, czy też karę dożywotniego pozbawienia wolności. Zgodnie z treścią art. 77 § 1 k.k. jest ona spełniona, gdy w ocenie sądu istnieje uzasadnione przekonanie, że pomimo niewykonania kary w całości skazany po zwolnieniu z zakładu karnego, po pierwsze, będzie stosował się do orzeczonego środka karnego lub zabezpieczającego, po drugie zaś, będzie przestrzegał porządku prawnego, w szczególności nie popełni ponownie przestępstwa”¹³.

Omówione rozwiązanie, wprowadzone znowelizowaną ustawą, jest szeroko krytykowane zarówno przez praktyków, jak i teoretyków prawa. Należy stwierdzić, iż pozostaje ono w sprzeczności z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej¹⁴ oraz przepisami prawa międzynarodowego, przede wszystkim art. 3 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności¹⁵, a także celem wykonywania kary pozbawienia wolności. Wskazane aspekty zostaną omówione w dalszych częściach artykułu.

III. NOWELIZACJA ART. 77 § 3 I 4 K.K. W KONTEKŚCIE CELÓW KARY POZBAWIENIA WOLNOŚCI I SZEROKO POJĘTEJ RESOCJALIZACJI

Rozpoczynając rozważania dotyczące nowelizacji art. 77 § 3 i 4 k.k. przez pryzmat celów kary pozbawienia wolności, należy odnieść się w pierwszej kolejności do normy prawnej opisanej w art. 53 § 1 k.k., która szczególnie podkreśla adekwatność kary względem stopnia społecznej szkodliwości czynu zabronionego. Zgodnie z jego depozycją głównym celem kary pozbawienia wolności jest sprawiedliwa odpłata za popełnione przestępstwo i dopiero w dalszej mierze zakres prewencji ogólnej, cele zapobiegawcze oraz stopień winy sprawcy¹⁶. Jak słusznie zauważa J. Lachowski: „Porównanie przepisu art. 53 § 1 k.k. (nawet przy uwzględnieniu nowelizacji z 7.07.2022 r.) z art. 67 § 1 k.k.w.¹⁷ prowadzi do wniosku, że cele leżące u podstaw wykonania kary pozbawienia wolności ulegają poważnemu zwężeniu w stosunku do celów wymiaru kary”¹⁸. Z powyższego wynika, iż cele wymierzenia kary mają charakter wielokierunkowy, natomiast cel wykonywania kary pozbawienia wolności jest ukierunkowany na oddziaływania z zakresu prewencji indywidualnej.

13 M. Niewiadomska-Krawczyk, *Warunkowe przedterminowe zwolnienie z odbywania kary dożywotniego pozbawienia wolności – rozważania w świetle nowelizacji Kodeksu karnego*, „Radca Prawny Zeszyty Naukowe” 2023/4, s. 113–126.

14 Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, z 2.04.1997 r., Dz.U. 1997 r. nr 78 poz. 483.

15 Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, z 4.11.1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. z 1993 r. nr 61 poz. 284), dalej: Europejska Konwencja Praw Człowieka.

16 *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Warszawa 2024, art. 53, Legalis.

17 Ustawa z 6.06.1997 r. Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 1997 r. nr 90 poz. 557 z późn. zm.), dalej k.k.w.

18 J. Lachowski, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2021, art. 67 k.k.w.

W tym miejscu należy podkreślić, że w obecnym brzmieniu art. 53 § 1 k.k. nie zawiera wprost wyrażonego celu wymierzania kary, jakim jest wychowanie sprawcy. W konsekwencji sąd nie będzie kierował się takimi przesłankami, wymierzając karę osobie, która nie jest nieletnia lub młodociana¹⁹. Prowadzi to do wniosku, iż kara pozbawiona waloru wychowawczego zawiera jedynie aspekt eliminacyjny – dążący do wyeliminowania skazanych ze społeczeństwa. Budzi to poważne zastrzeżenia zarówno z perspektywy zapewnienia ochrony społeczeństwa przed sprawcami czynów zabronionych, jak i możliwości podejmowania skutecznych działań resocjalizacyjnych.

Odnosząc się do pierwszego zastrzeżenia, trzeba wskazać, że z treści art. 67 § 1 k.k.w.²⁰ *expressis verbis* wynika, iż wyróżnia się główny cel wykonywania kary pozbawienia wolności, jakim jest kształtowanie pożądanych postaw. Takie określenie celu daje w dalszej perspektywie możliwość zapewnienia ochrony społeczeństwa przed przestępczością²¹. Mimo powyższego nasuwa się wątpliwość, czy orzeczenie wobec skazanego kary pozbawienia wolności bez możliwości ubiegania się o warunkowe zwolnienie spełni funkcję wychowawczą kary. Istnieje ryzyko, że brak perspektywy opuszczenia zakładu karnego może spowodować utrudnienia w przeprowadzaniu procesu resocjalizacji, a w konsekwencji zwiększenie współczynnika przestępczości na terenie zakładów karnych. Jak słusznie zauważa Tomasz Tyburcy: „surowe karanie sprawców – szczególnie młodocianych – zamiast ich wychowania, może przynieść przeciwny rezultat w postaci pogłębienia ich zdemoralizowania, będącego następstwem zbyt długiej izolacji”²².

Perspektywa możliwości orzekania przez sądy surowych kar pozbawienia wolności bez prawa ubiegania się o warunkowe zwolnienie stanowi prewencję generalną, ale o charakterze negatywnym. Oznacza to, iż szeroko pojęte społeczeństwo jest w ten sposób odstraszone przed popełnianiem przestępstw, gdyż to działanie odstrasżające przejawia się zarówno w wymierzaniu surowych kar, jak i pozbawieniu perspektyw opuszczenia zakładu karnego.

Zastosowana koncepcja budzi duże zastrzeżenia ze strony judykatury oraz środowisk prawniczych. W. Wróbel wskazuje, iż „prewencja generalna negatywna nie może stanowić usprawiedliwionego celu sankcji karnej, gdyż wymierzanie kary po to, by odstraszyć innych, narusza konstytucyjną zasadę ochrony godności człowieka. Sprawca przestępstwa nie może być traktowany w sposób przedmiotowy jako środek

¹⁹ Art. 53 § 1 k.k.

²⁰ Art. 67 § 1 k.k.w.

²¹ G.B. Szczygieł, *Kary długoterminowe, a cele wykonywania kary pozbawienia wolności. Kary długoterminowe. Polityka karna. Wykonywanie. Warunkowe zwolnienia*, red. T. Gardocka, Warszawa 2006, s. 224.

²² T. Tyburcy, *Geneza i motywy wprowadzenia do kodeksu karnego możliwości wymierzenia nieredukowalnego dożywotniego pozbawienia wolności*, „Biuletyn Kryminologiczny” 2023/30, s. 24.

do odstraszenia innych potencjalnych sprawców”²³. Dodatkowo wiele wątpliwości nasuwa kwestia, czy orzeczenie nieredukowalnej kary dożywocia może zadziałać odstrasżająco na innych potencjalnych przestępców, którym taka kara może grozić. Wydaje się, że decyzje o popełnianiu takich przestępstw są podejmowane poza rozważaniami dotyczącymi nałożenia ewentualnej kary, a w konsekwencji ograniczenia nałożone w znowelizowanym art. 77 k.k. nie będą miały żadnego wpływu na motywację sprawców najcięższych przestępstw. P. Rogoziński i T. Tyburcy trafnie podkreślają, „że wymierzenie kary nieredukowalnego dożywotniego pozbawienia wolności realizuje wyłącznie funkcję sprawiedliwościową prawa karnego, i to w jej najbardziej prymitywnym wydaniu (zemsta), gdyż funkcje indywidualno-prewencyjną i ochronną można zrealizować w identycznym zakresie nie wymierzając kary z takim zakazem, a funkcji ogólnoprewencyjnej taki wyrok nie realizuje, gdyż potencjalni sprawcy przestępstw zagrożonych karą dożywotniego pozbawienia wolności nie zostaną od ich popełnienia odwiedzeni poprzez wymierzenie omawianego rodzaju kary innym sprawcom”²⁴.

Przechodząc w tym miejscu do wątpliwości dotyczących możliwości podejmowania skutecznych oddziaływań resocjalizacyjnych, należy zauważyć, iż orzeczenie nieredukowalnej kary dożywocia pozbawia skazanych wszelkich perspektyw na opuszczenie w przyszłości zakładu karnego. Nasuwa to pytanie, czy wobec takiej sytuacji skazani będą wyrażali wolę uczestniczenia w programach resocjalizacyjnych, a ponadto czy będą wykazywali chęć poprawy swojego zachowania.

M. Ejchart-Dobois podkreśla, że „człowiek zupełnie pozbawiony nadziei może stracić wszelkie hamulce”²⁵. W związku z tym istnieje obawa, że skazani, którzy nie mogą ubiegać się o warunkowe zwolnienie, nie będą przestrzegać porządku wewnętrznego jednostek penitencjarnych, w których się znajdują, a ponadto mogą popełniać kolejne przestępstwa w warunkach pozbawienia wolności, gdyż faktycznie nie będą mieli żadnej motywacji, aby poprawiać swoje zachowanie i przestrzegać porządku prawnego.

Możliwość podjęcia oddziaływań resocjalizacyjnych z uwagi na ilość osadzonych w polskich zakładach karnych jest w znacznym stopniu utrudniona. Dodatkowo problemy w tym zakresie pojawiają się względem osób odbywających najsurowsze kary. P. Stępiak wskazuje, że „kara długoterminowa jest pewnego rodzaju barierą dla

23 W. Wróbel (w:) *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do art. 53–116*, red. A. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2016, t. 1, cz. 2, teza 69 do art. 53, s. 54–55.

24 T. Tyburcy, P. Rogoziński, *Konsekwencje wprowadzenia do kodeksu karnego możliwości wymierzenia kary nieredukowalnego dożywotniego pozbawienia wolności w aspekcie stosowania ekstradycji i wykonywania europejskiego nakazu aresztowania*, „Ius Novum” 2023 (17) nr 4, s. 95–111.

25 M. Ejchart-Dubois, *Dożywocie i co dalej. Człowiek pozbawiony nadziei może stracić wszelkie hamulce*, wywiad przeprowadziła L. Annanikowa, „Gazeta Wyborcza”, 25.04.2022 r., <https://wyborcza.pl/duzyformat/7,127290,28201091,dozywocie-i-co-dalej-wiezien-pozbawiony-nadziei-traci-wszelkie.html> (dostęp: 21.12.2022 r.).

racjonalnego stosowania programowanego oddziaływania. Długotrwały okres izolacji utrudnia dobór zadań i ustalenie sensownego terminu ich realizacji²⁶. Podjęcie skutecznych działań resocjalizacyjnych jest bardzo trudne nawet względem osadzonych, którym przysługuje możliwość ubiegania się o warunkowe zwolnienie, ponieważ okres długotrwałego osadzenia utrudnia proces readaptacji społecznej.

Możliwość opuszczenia zakładu karnego przez osoby odbywające karę dożywotniego pozbawienia wolności nawet po uzyskaniu zgody na warunkowe zwolnienie jest na tyle odległa i niepewna, że skazani często nie widzą realnych szans na wyjście na wolność. Biorąc pod uwagę wskazane wyżej okoliczności związane z wprowadzonymi zmianami art. 77 k.k. bardzo prawdopodobny wydaje się być brak woli współpracy w zakresie resocjalizacyjnym skazanych odbywających karę bezwzględnego pozbawienia wolności. Skazani nie będą posiadali motywacji, aby starać się poprawić swoje zachowanie i kształtować pożądane społecznie postawy, tym samym odbywanie przez nich kary sprowadzi się jedynie do egzystencji do końca życia w zakładzie karnym, bez żadnych perspektyw na przyszłość.

IV. NOWELIZACJA ART. 77 § 3 I 4 K.K. W ŚWIELE ORZECZNICTWA EUROPEJSKIEGO TRYBUNAŁU PRAW CZŁOWIEKA

Zagadnienia dotyczące kary dożywotniego pozbawienia wolności niejednokrotnie pojawiały się na kanwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej: ETPC). Obecnie, ugruntowane orzecznictwo ETPC wskazuje, że kara dożywotniego pozbawienia wolności, bez możliwości ubiegania się o warunkowe zwolnienie, jest sprzeczna z art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Wskazana norma prawna dotyczy zakazu tortur oraz innego nieludzkiego traktowania lub karania. M. A. Nowicki za- uważa, że „państwo na podstawie art. 3 Konwencji ma obowiązek stworzyć odpowiedni system instrumentów prawnych umożliwiających zapobieganie złemu traktowaniu i karanie za nie, a po dowiedzeniu się przez władze o bezpośrednim ryzyku takiego traktowania albo kiedy już do niego doszło – stosowanie właściwych przepisów w praktyce”²⁷. Do podobnych wniosków dochodzą także A. Wiśniewski oraz W. Zalewski, którzy wskazują, „iż także osoba skazana na dożywocie za najpoważniejsze przestępstwo ma prawo do poszanowania swojej godności dzięki zapewnieniu jej nawet bardzo odległej w czasie, ale realnej perspektywy przedterminowego zwolnienia”²⁸.

26 P. Stępiak, *System programowanego oddziaływania w opiniach więźniów*, „Archiwum Kryminologii” 2009/31, s. 274.

27 M. A. Nowicki, *Komentarz do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności. Wokół Konwencji Europejskiej. Komentarz do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, Warszawa 2021.

28 A. Wiśniewski, W. Zalewski, *Analiza instytucji wyłączenia możliwości warunkowego przedterminowego zwolnienia na podstawie standardów wynikających z orzecznictwa ETPC*, „Gdańskie Studia Prawnicze”, 2025/1(66), s. 214–231.

Stanowisko to jako gwarancja poszanowania praw skazanych została potwierdzona w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.

Orzeczenia w sprawach *Vinter i inni przeciwko Wielkiej Brytanii*²⁹ oraz *Trabelsi przeciwko Belgii*³⁰ uznawane są za przełomowe w dziedzinie postrzegania przez ETPC nieredukowalnej kary dożywocia. W obu wyrokach Trybunał konsekwentnie stanął na stanowisku, że środek w postaci uprawnienia sądu do wykluczenia już w wyroku skazującym skazanego od prawa do ubiegania się o warunkowe zwolnienie stanowi środek nieproporcjonalny z uwagi na cele wymierzania i wykonywania kary pozbawienia wolności, a w konsekwencji stanowi naruszenie art. 3 Konwencji.

Jak zauważają W. Hermeliński oraz B. Nita-Światłowska: „sprawa *Vinter i inni przeciwko Wielkiej Brytanii* dotyczyła trzech skarżących, którzy będąc skazani za zabójstwo w odrębnych postępowaniach karnych w Anglii i Walii, odbywali kary dożywotniego pozbawienia wolności. W myśl prawa brytyjskiego sędzia sądu pierwszej instancji może tam wydać nakaz bezwzględnego dożywocia. Skutkiem wydania takiego orzeczenia jest wyłączenie możliwości zwolnienia skazanego w trybie innym niż decyzją Sekretarza Stanu, która ma charakter uznaniowy”³¹.

Rozpatrując wskazaną wyżej sprawę, Trybunał odniósł się do zasad dotyczących warunkowego zwolnienia zawartych w zaleceniu nr 2003(22) Komitetu Ministrów Rady Europy³². Zgodnie z rekomendacją 4a: „w celu zmniejszania negatywnych skutków kary pozbawienia wolności oraz promowania przygotowania do życia na wolności osadzonych, gwarantując bezpieczeństwo społeczeństwu, przepisy prawa powinny umożliwiać zastosowanie zwolnienia warunkowego w stosunku do wszystkich skazanych, włączywszy w to skazanych na karę dożywotniego pozbawienia wolności”³³.

Z cytowanej rekomendacji wynika, że każdy skazany na karę pozbawienia wolności, nawet na dożywocie, powinien mieć zapewnioną szansę ubiegania się o warunkowe zwolnienie. Oczywiście jest, że samo zagwarantowanie prawa do wystąpienia z wnioskiem o warunkowe zwolnienie nie przesądza o sytuacji skazanego, tj. nie stanowi gwarancji jego otrzymania. Możliwość ta zapewnia skazanym prawo do zweryfikowania poczynionych przez nich postępów w warunkach izolacji, przede wszystkim dotyczących stopnia resocjalizacji oraz prognozy kryminologicznej, a w konsekwencji pozwala na zweryfikowanie, czy dany skazany spełnia wymagania formalne niezbędne do otrzymania dobrodziejstwa w postaci warunkowego zwolnienia. Dodatkowo

29 Wyrok ETPC z 9.07.2013 r. w sprawie *Vinter i inni przeciwko Wielkiej Brytanii*, skargi nr 66069/06, 130/10 i 3896/10.

30 Wyrok ETPC z 4.09.2014 r. w sprawie *Trabelsi przeciwko Belgii*, skarga nr 140/10.

31 W. Hermeliński, B. Nita-Światłowska, *Kara dożywotniego pozbawienia wolności bez dostępu do warunkowego przedterminowego zwolnienia – refleksje w kierunku gwarancji wynikających z Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, „Palestra” 2018/10, dostęp: www.palestra.pl.

32 Zalecenie Nr R (2003)22 Komitetu Ministrów do Państw Członkowskich Rady Europy w sprawie zwolnienia warunkowego, przyjęte przez Komitet Ministrów w dniu 24.09.2003 r. na 853. posiedzeniu delegatów.

33 Tamże, rekomendacja 4a.

należy pamiętać, że nie każdy skazany, nawet na karę dożywocia, będzie stanowił zagrożenie dla społeczeństwa do końca życia. Wobec tego dopiero wspomniana wyżej możliwość weryfikacji sytuacji, właściwości i warunków osobistych sprawcy pozwala dokonać oceny, czy doszło do pozytywnej zmiany, która mogłaby skutkować warunkowym zwolnieniem³⁴.

Kwestie te również zostały podniesione przez Trybunał, który wskazał, powołując się na Memorandum wyjaśniające towarzyszące rekomendacji, iż: „Osoby skazane na karę dożywotniego pozbawienia wolności również nie powinny być pozbawione nadziei na warunkowe zwolnienie. Po pierwsze, nikt w sposób zasadny nie może twierdzić, że wszyscy skazani na dożywocie zawsze będą stanowić zagrożenie dla społeczeństwa. Po drugie, pozostawanie w warunkach pozbawienia wolności osób, które nie mają żadnej nadziei na zwolnienie, stwarza poważne problemy w zarządzaniu nimi, tj. tworzeniu zachęt do współpracy i radzeniu sobie z destruktywnym zachowaniem, realizacji programów rozwoju osobistego, organizacji planów wykonywania kary i zapewnienia bezpieczeństwa. Kraje, których ustawodawstwo przewiduje karę bezwzględnego dożywotniego pozbawienia wolności powinny zatem stworzyć możliwości dokonania oceny takiej kary po upływie określonej liczby lat, w regularnych odstępach czasowych – w celu stwierdzenia, czy skazany na dożywocie może odbyć pozostałą część kary w społeczeństwie, na jakich warunkach i przy zastosowaniu jakich środków nadzoru”³⁵.

Na kanwie omawianego orzeczenia ETPC odniósł się także do innych dokumentów o randze międzynarodowej, katalogując jednocześnie główne tezy dotyczące celów pozbawienia wolności. Stanowiło to punkt wyjścia do wydania orzeczenia w niniejszej sprawie, ale także stanowiło punkt zwrotny w rozstrzyganiu przez Trybunał zasadności i możliwości rezygnacji z instytucji warunkowego zwolnienia przy orzekaniu kary dożywocia. Warto wskazać, że Trybunał powołał się na najwyższej rangi dokumenty o charakterze międzynarodowym, co świadczy o złożoności omawianego problemu.

Trybunał wskazał, że zgodnie z regulacjami międzynarodowego prawa karnego każdy skazany powinien mieć możliwość zweryfikowania, czy orzeczony w stosunku do niego wyrok mógłby być złagodzony. Artykuł 77 Rzymskiego Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego³⁶ przewiduje możliwość dożywotniego pozbawienia osoby wolności, o ile jest to uzasadnione wyjątkową wagą przestępstwa oraz indywidualną sytuacją osoby skazanej. Artykuł 110(3) stanowi, że w sytuacji, gdy osoba

34 B. Stańdo-Kawecka, *Komentarz do Rekomendacji Rec (2003)22 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich o warunkowym zwolnieniu*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2011/72–73, numer specjalny. Międzynarodowe standardy wykonywania kar, s. 305–306.

35 Wyrok ETPC *Vinter i inni przeciwko Wielkiej Brytanii...*; Memorandum wyjaśniające do rekomendacji 2003(22).

36 Rzymski Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego sporządzony w Rzymie dnia 17.07.1998 r. (Dz.U. z 2003 r. nr 78 poz. 708); wyrok ETPC *Vinter i inni przeciwko Wielkiej Brytanii...*, § 65.

odbyła już dwadzieścia pięć lat z kary dożywotniego pozbawienia wolności, Trybunał dokonał oceny wyroku w celu stwierdzenia, czy nie powinien on zostać złagodzony.

Trybunał odniósł się także do Reguł Mandeli i wskazał, że: „instytucje o charakterze izolacyjnym powinny stosować wszelkie zaradcze, edukacyjne, moralne, duchowe i inne środki oraz formy pomocy, które będą właściwe i dostępne, oraz dążyć do zastosowania ich odpowiednio do indywidualnie określonych potrzeb postępowania z więźniami”³⁷.

Tezy te zostały poparte odwołaniem się do postanowień Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych, w którym stwierdzono, że podstawowym celem systemu penitencjarnego jest poprawa i resocjalizacja skazanych³⁸.

Z wyżej cytowanych norm prawa międzynarodowego, w oparciu o które ETPC wydał swe orzeczenie w niniejszej sprawie, wynika, że resocjalizacja skazanych powinna stanowić główny i podstawowy cel wykonywania kary pozbawienia wolności. Co więcej, dotyczy to nie tylko osób odbywających stosunkowo krótkie kary, lecz wszystkich skazanych, nawet odbywających karę dożywocia. Dodatkowo na kanwie omawianej sprawy Trybunał wskazał, że redukowalność nie oznacza, że kara dożywocia musi zostać faktycznie obniżona, jeżeli więzień pozostaje niebezpieczny. Natomiast ma ona być rozpatrywana „w rozumieniu dokonania oceny umożliwiającej władzom krajowym rozważenie czy w trakcie odbywania kary u osoby skazanej na dożywocie zasłży zmiany, oraz czy na drodze do jej resocjalizacji nastąpiły postępy – na tyle znaczące by uznać, że dalsza izolacja tej osoby nie może już być uzasadniona uprawnionymi względami penologicznymi”³⁹.

Sprawa *Trabelsi przeciwko Belgii*⁴⁰ dotyczy obywatela Tunezji, który został skazany przez Sąd Okręgowy w Brukseli na dziesięć lat pozbawienia wolności za próbę zniszczenia belgijskiej bazy wojskowej i podżeganie do spisku przestępczego mającego na celu ataki na osoby i mienie. Władze USA zarzuciły skarżącemu, że działając z pełną świadomością, zawarł porozumienie z Al-Kaidą i w związku z tym prokurator federalny USA wystąpił do sądu belgijskiego z wnioskiem o wykonanie nakazu aresztowania skarżącego. Po tym skarżący wystąpił do władz Belgii o azyl, gdyż zarzucane mu czyny były zagrożone karą dożywotniego pozbawienia wolności, a przepisy prawa nie przewidują możliwości jej złagodzenia. Wniosek został oddalony. Wobec tego Trabelsi złożył skargę do ETPC, w której wskazał, że ekstradycja do USA będzie niezgodna z art. 3 Konwencji, ponieważ wobec zagrożenia nieredukowalną karą dożywocia nie będzie on miał żadnych perspektyw na odzyskanie wolności.

37 Wzorcowe reguły minimalne postępowania z więźniami, przyjęte w Genewie w 1955 r. przez Pierwszy Kongres Narodów Zjednoczonych w sprawie zapobiegania przestępczości i postępowania ze sprawcami przestępstw i zaaprobowane przez Radę Gospodarczą i Społeczną w rezolucji 663C (XXIV) z 31.07.1957 r. oraz 2076 (LXII) z 13.05.1977 r., reguła nr 4.

38 Międzynarodowy pakt praw obywatelskich i politycznych z 1966 r. (Dz.U. z 1977 r. nr 38 poz. 167), art. 10 ust. 3.

39 Wyrok ETPC *Vinter i inni przeciwko Wielkiej Brytanii*..., § 119.

40 Wyrok ETPC *Trabelsi przeciwko Belgii*...

Na kanwie omawianego orzeczenia Trybunał podkreślił, podobnie jak w sprawie *Vinter i inni przeciwko Wielkiej Brytanii*, iż „nałożenie kary dożywotniego pozbawienia wolności na dorosłego przestępcę nie jest samo w sobie zabronione przez żaden artykuł Konwencji, pod warunkiem, że nie jest nieproporcjonalne”⁴¹. Ponadto Trybunał wskazał, że należy dokonać oceny, czy skazany na dożywocie ma jakąkolwiek perspektywę zwolnienia i czy prawo krajowe zapewnia możliwość ponownego rozpatrzenia odbywanej kary dożywocia, w celu jej złagodzenia, umorzenia, zakończenia lub warunkowego zwolnienia skazanego. Zdaniem Trybunału brak weryfikacji przebiegu odbywania kary, w ramach procedury, która może powodować jej weryfikację, stanowi naruszenie art. 3 Konwencji.

Na podstawie wyżej omówionych orzeczeń można wysnuć wniosek, że „artykuł 3 musi być interpretowany jako wymagający redukcji kary w sensie jej kontroli, która pozwala władzom krajowym na rozważenie, czy jakiegokolwiek zmiany dotyczące osadzonego są tak znaczące tj., że został dokonany postęp w kierunku jego resocjalizacji w trakcie wykonywania kary, że dalsze pozbawienie wolności nie może być dłużej uzasadnione uzasadnionymi względami penologicznymi”⁴².

Podobnie Trybunał odniósł się do kary nieredukowalnego dożywocia w wyroku w sprawie *László Magyar przeciwko Węgrom*⁴³. Skarżący został skazany za zabójstwo kwalifikowane oraz za inne przestępstwa na karę dożywotniego pozbawienia wolności bez możliwości ubiegania się o warunkowe przedterminowe zwolnienie. Węgierska ustawa przewidywała jedynie możliwość ubiegania się przez skazanego o ułaskawienie. Skarżący w swej skardze do ETPC podniósł, że brak możliwości ubiegania się o warunkowe zwolnienie stanowi niehumanitarne i poniżające traktowanie.

Powyższe stanowisko zostało potwierdzone m.in. w sprawie *Törköly Tibor przeciwko Węgrom*. Skarżący został skazany na karę dożywotniego pozbawienia wolności, jednak z możliwością ubiegania się o warunkowe zwolnienie po 40 latach. Trybunał uznał, że wydany wyrok gwarantuje mu odległą, ale realną możliwość zwolnienia. Co więcej, ETPCz zauważył, że skarżący może ubiegać się o ułaskawienie Prezydenta nawet wcześniej. [...] Trybunał przypomniał, „że główną kwestią z punktu widzenia art. 3 [Konwencji] jest to, czy istnieje w ogóle nadzieja na zwolnienie skarżącego”⁴⁴.

Linie orzecznictwa szeroko omówioną na kanwie sprawy *Vinter i inni przeciwko Wielkiej Brytanii* Trybunał kontynuował w późniejszych orzeczeniach. Jako przykład można wskazać sprawę *Ocalan przeciwko Turcji* z 18.03.2014 r. W tym orzeczeniu Trybunał wskazał, że prawo krajowe powinno posiadać mechanizm kontroli, który

41 Wyrok ETPC *Trabelsi przeciwko Belgii*..., § 113.

42 Opinia Biura Analiz, Dokumentacji i Korespondencji na temat ustawy z 7.07.2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, Warszawa 2022, s. 53, dostęp: <https://www.senat.gov.pl/download/gfx/senat/pl/senatekspertyzy/6468/plik/oe-412.pdf>.

43 Wyrok ETPC z 20.05.2014 r. w sprawie *László Magyar przeciwko Węgrom*, skarga nr 73593/10.

44 Decyzja ETPC z 5.04.2011 r. w kwestii dopuszczalności w sprawie *Tibor Törköly przeciwko Węgrom*, skarga nr 4413/06.

pozwoli na sprawdzenie, czy po upływie minimalnego okresu pozbawienia wolności istnieją uzasadnione powody, aby kontynuować pozbawienie wolności⁴⁵. Potrzebę zapewnienia skazanemu realnej perspektywy zwolnienia Trybunał podkreślił także w sprawie *Horion przeciwko Belgii*, na kanwie której podkreślił, iż brak zagwarantowania takiej perspektywy stanowi naruszenie art. 3 Konwencji⁴⁶.

W swym orzecznictwie Trybunał podkreślił, że „sama kara dożywotniego pozbawienia wolności nie koliduje z art. 3 Konwencji, ale prawo krajowe musi przewidywać mechanizmy zrewidowania jej dalszego wykonywania”⁴⁷. W konsekwencji, w przypadku, gdy procedury krajowe nie przewidują ani żadnych mechanizmów, ani możliwości rewizji kary dożywocia, niezgodność takiego działania z art. 3 Konwencji powstaje już w momencie orzeczenia kary, a nie na późniejszym etapie jej wykonywania. Ponadto należy podkreślić, że przewidywana przez przepisy krajowe procedura ulaskawienia nie stanowi wystarczającego mechanizmu, który pozwoliłby na zrewidowanie kary i tym samym brak naruszenia Europejskiej Konwencji Praw Człowieka⁴⁸.

W konsekwencji za trafny należy znać pogląd R. Kierzynki, który wskazał, że „od czasu wydania wyroku w sprawie Vinter strasburski standard złagodzenia kary dożywotniego więzienia jest zatem spełniony tylko wówczas, jeżeli zwolnienie następuje na podstawie okoliczności, na które skazany ma wpływ, czyli oceny jego postawy i zachowania. Ponadto Trybunał stwierdził, że więzień skazany na dożywocie musi już w chwili orzeczenia tej kary dowiedzieć się, co musi uczynić, aby być brany pod uwagę do zwolnienia i jakie warunki musi w tym celu spełnić, oraz o okresach, w których taka kontrola miałaby się odbywać albo można byłoby o nią wnioskować”⁴⁹.

Powyżej omówiono jedynie przykładowe orzeczenia ETPC dotyczące kwestii naruszenia art. 3 Konwencji w odniesieniu do kary bezwzględnego pozbawienia wolności. Jak słusznie zauważają W. Hermeliński, B. Nita-Światłowska w świetle wyżej wskazanej regulacji: „konieczne jest istnienie kontroli dalszej zasadności odbywania przez skazanego kary dożywotniego pozbawienia wolności, a nadto istnienie przepisu dającego skazanemu realną możliwość zwolnienia na precyzyjnie określonych, zależnych od jego zachowania warunkach, wiadomych już w czasie orzeczenia wobec niego kary dożywotniego pozbawienia wolności. Przy spełnieniu tego warunku osoba skazana zyskuje realną nadzieję na odzyskanie wolności, wiedząc, jakie warunki resocjalizacyjne musi spełnić i w jakim terminie”⁵⁰. Zgodnie z dyspozycją art. 3 Konwencji,

45 Wyrok ETPC z 18.03.2014 r. w sprawie *Ocalan przeciwko Turcji*, skargi nr 24069/03, 197/04, 6201/06 i 10464/07, § 209.

46 Wyrok ETPC z 9.05.2023 r. w sprawie *Horion przeciwko Belgii*, skarga nr 37928/20.

47 Wyrok ETPC *László Magyar przeciwko Węgrom*..., § 50.

48 Wyrok ETPC *László Magyar przeciwko Węgrom*..., § 53.

49 R. Kierzyńska, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. D. Drajewicz, art. 607r, Legalis.

50 W. Hermeliński, B. Nita-Światłowska, *Kara*..., s. 27.

nawet z perspektywy wykonywania kary dożywotniego pozbawienia wolności ważne jest, aby przepisy prawa krajowego przewidywały możliwość weryfikacji konieczności jej dalszego odbywania, w sytuacji, gdy cele kary zostały spełnione.

Konkludując, należy stwierdzić, że linia orzecznicza ETPC jest istotna z punktu widzenia polskich norm prawnych, gdyż zgodnie z orzecznictwem Trybunału Konstytucyjnego⁵¹ z 19.02.2008 r., przy dokonywaniu wykładni gwarancji wynikających z Konstytucji RP należy uwzględnić przepisy Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Zatem nowelizacja art. 77 k.k. pozbawiająca niektórych skazanych prawa do ubiegania się o warunkowe zwolnienie powinna zostać uznana za niezgodną z Europejską Konwencją Praw Człowieka i Konstytucją RP.

V. ZAKOŃCZENIE

Czas od momentu wejścia w życie nowelizacji Kodeksu karnego w zakresie stworzenia możliwości orzekania przez sądy zakazu warunkowego zwolnienia przy wymierzaniu kary pozbawienia wolności jest zdecydowanie zbyt krótkim okresem, by móc w pełni dokonać analizy funkcjonowania omawianej zmiany w porządku prawnym. Przede wszystkim z uwagi na fakt, iż uprawnienie to stanowi fakultatywną możliwość sądu, zatem to sąd dokona oceny, czy dany sprawca wyczerpuje wskazane w ustawie znamiona i względem niego powinien być zastosowany zakaz ubiegania się o warunkowe zwolnienie, czy też mimo popełnionych czynów zabronionych sprawca ma szansę na uzyskanie postępów resocjalizacyjnych, a w konsekwencji istnieje szansa zmiany jego postawy i po spełnieniu odpowiednich warunków – ubiegania się w przyszłości o dobrodziejstwo, jakim jest warunkowe zwolnienie.

Niewątpliwie przed polskim prawem penitencjarnym jest bardzo trudne zadanie polegające na przede wszystkim stworzeniu takich metod resocjalizacyjnych, które byłyby skuteczne nawet wobec skazanych, wobec których sąd orzekł karę bezwzględnego dożywotnia z zakazem ubiegania się o warunkowe zwolnienie. Trudność tej sytuacji polega na tym, iż w zasadzie można stwierdzić, że tacy skazani nie posiadają żadnej motywacji do poprawy swojego zachowania, gdyż zostali pozbawieni realnych szans na poprawę swojego bytu. Dodatkowo taka sytuacja może w dalszej perspektywie powodować problemy natury wychowawczej. Skazani w omawianej sytuacji nie posiadają żadnych bodźców do zmiany, w przeciwieństwie do pozostałych, którzy ubiegając się czy to o warunkowe zwolnienie, czy np. o przerwę w wykonaniu kary pozbawienia wolności, są oceniani przez sąd przed wydaniem orzeczenia również z perspektywy poczynionych postępów resocjalizacyjnych oraz zachowania w warunkach izolacji penitencjarnej. Wobec tego skazani pozbawieni możliwości warunkowego zwolnienia mogą częściej niż pozostali zachowywać się niezgodnie z regulaminem, gdyż ich

51 Zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 19.02.2008 r. (P 48/06), OTK ZU 2008/1A, poz. 4.

sytuacja nie będzie rokowała na poprawę. Szczególnego podkreślenia wymaga, iż problem nie polega na tym, że skazani powinni mieć gwarancje udzielenia im warunkowego przedterminowego zwolnienia, lecz na tym, że powinni posiadać możliwość zainicjowania tej procedury, by zweryfikować ich postępy resocjalizacyjne oraz zasadność dalszego stosowania kary dożywocia.

Powyższe wynika z celów orzekania kary pozbawienia wolności, zgodnie z którymi kara ta ma powodować u skazanego wykształcenie się społecznie pożądanych postaw takich jak odpowiedzialność i potrzeba przestrzegania porządku prawnego. Wprowadzona nowelizacja art. 77 k.k. nie przewiduje sytuacji, w której cele kary zostają spełnione. Skazani nie mają możliwości zweryfikowania swojego zachowania, a co za tym idzie – nie mają realnej szansy na wyjście na wolność nawet po spełnieniu określonych przepisami prawa warunków oraz pozytywnym przebiegu procesu resocjalizacji.

Ponadto istnieją poważne wątpliwości w zakresie zgodności wprowadzonych regulacji z Konstytucją RP, przede wszystkim w zakresie art. 30 (poszanowania godności człowieka) oraz art. 40 (zakazu poddawania torturom oraz okrutnemu, niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu).

Omawiane normy prawa stoją w ewidentnej sprzeczności z art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, która potwierdziła w orzecznictwie strasburskim, jak zauważyli Wojciech Hermeliński i Barbara Nita-Świątłowska, że „konieczne jest istnienie kontroli dalszej zasadności odbywania przez skazanego kary dożywotniego pozbawienia wolności, a nadto istnienie przepisu dającego skazanemu realną możliwość zwolnienia na precyzyjnie określonych, zależnych od jego zachowania warunkach, wiadomych już w czasie orzeczenia wobec niego kary dożywotniego pozbawienia wolności”⁵².

Konkludując, wprowadzone zmiany należy ocenić negatywnie zarówno z perspektywy możliwości resocjalizacyjnych skazanych, ale i zasadności wprowadzonego rozwiązania zgodnego z przepisami krajowymi przede wszystkim Konstytucją RP, ale i Europejską Konwencją Praw Człowieka. W dalszej perspektywie może to rodzić konsekwencje dla Polski na arenie międzynarodowej, takie jak brak woli międzynarodowej współpracy w zakresie Europejskiego Nakazu Aresztowania, skargi na rząd Polski kierowane do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka czy też krytyka polskiego wymiaru sprawiedliwości i brak woli współpracy instytucjonalnej.

52 W. Hermeliński, B. Nita-Świątłowska, *Kara...*, s. 28.

adw. dr Kornelia Grabowska-Biernat

Autorka jest adwokatem wpisanym na listę adwokatów Okręgowej Rady Adwokackiej w Olsztynie oraz adiunktem w Katedrze Postępowania Karnego i Prawa Karnego Wykonawczego Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.

The author is an advocate entered on the list of advocates of the District Bar Council in Olsztyn and an assistant professor at the Department of Criminal Procedure and Penal Enforcement Law of the University of Warmia and Mazury in Olsztyn.

ORCID: 0000-0001-6890-3183

ABSTRACT

Keywords: *Penal Code, human rights, life imprisonment, conditional release*

Amendment to Article 77 of the Penal Code regarding the prohibition of conditional release of a person sentenced to life imprisonment

The article analyses one of the most heavily criticised amendments to the Penal Code, which entered into force on 1 October 2023. It concerns the court's ability to prohibit convicts serving life sentences from applying for conditional release. Paragraphs 3 and 4, which were added to Article 77 of the Penal Code, indicate detailed conditions under which the prohibition may be imposed. Such a legal solution is contrary to the purpose of imposing a prison sentence, but also to the prohibition of cruel and inhuman punishment. As a consequence, the amended legal provision remains in contradiction with both the norms of Polish law and the regulations of international law.

Bibliografia

1. **Bogacki Piotr, Olęząlek Mariusz**, *Kodeks karny. Komentarz do nowelizacji z 07.07.2022 r.*, Warszawa 2023
2. **Ejchart-Dubois Maria**, *Dożywocie i co dalej. Człowiek pozbawiony nadziei może stracić wszelkie hamulce*, wywiad przeprowadziła Ludmiła. Annanikowa „Gazeta Wyborcza”, 25.04.2022 r., <https://wyborcza.pl/duzyformat/7,127290,28201091,dozywocie-i-co-dalej-wiezien-pozbawiony-nadziei-traci-wszelkie.html>

3. **Hermeliński Wojciech, Nita-Światłowska Barbara**, *Kara dożywotniego pozbawienia wolności bez dostępu do warunkowego przedterminowego zwolnienia – refleksje w kontekście gwarancji wynikających z Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, „Palestra” 2018/10, <https://palestra.pl/pl/czasopismo/wydanie/10-2018/artykul/kara-dozywotniego-pozbawienia-wolnosci-bez-dostepu-do-warunkowego-przedterminowego-zwolnienia-refleksje-w-kontekście-gwarancji-wynikających-z-europejskiej-konwencji-praw-czlowieka>
4. **Kierzynka Rafał**, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. D. Drajewicz, art. 607r, Legalis
5. *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Warszawa 2024, Legalis
6. **Lachowski Jerzy**, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2021
7. **Niewiadomska-Krawczyk Magdalena**, *Warunkowe przedterminowe zwolnienie z odbywania kary dożywotniego pozbawienia wolności – rozważania w świetle nowelizacji Kodeksu karnego*, „Radca Prawny Zeszyty Naukowe”, Warszawa 2023
8. **Nowicki Marek Antoni**, *Komentarz do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności. Wokół Konwencji Europejskiej. Komentarz do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, Warszawa 2021
9. **Polak-Kruszyk Aleksandra**, *Nowa forma kary dożywotniego pozbawienia wolności. Uwagi w kontekście zmian kodeksu karnego*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2022/66
10. **Stańdo-Kawecka Barbara**, *Komentarz do Rekomendacji Rec (2003)22 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich o warunkowym zwolnieniu*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2011/72–73, numer specjalny: *Międzynarodowe standardy wykonywania kar*
11. **Stępiak Piotr**, *System programowanego oddziaływania w opiniach więźniów*, „Archiwum Kryminologii” 2009/31
12. **Szczygieł Grażyna B.**, *Kary długoterminowe a cele wykonywania kary pozbawienia wolności. Kary długoterminowe. Polityka karna. Wykonywanie. Warunkowe zwolnienia*, red. T. Gardocka, Warszawa 2006
13. **Tyburcy Tomasz**, *Geneza i motywy wprowadzenia do kodeksu karnego możliwości wymierzenia nieredukowalnego dożywotniego pozbawienia wolności*, „Biuletyn Kryminologiczny” 2023/30, Warszawa 2023
14. **Tyburcy Tomasz, Rogoziński Piotr**, *Konsekwencje wprowadzenia do kodeksu karnego możliwości wymierzenia kary nieredukowalnego dożywotniego pozbawienia wolności w aspekcie stosowania ekstradycji i wykonywania europejskiego nakazu aresztowania*, „Ius Novum” 2023 (17) nr 4, Warszawa 2023
15. **Wiśniewski Andrzej, Zalewski Wojciech**, *Analiza instytucji wyłączenia możliwości warunkowego przedterminowego zwolnienia na podstawie standardów wynikających z orzecznictwa ETPCz*, „Gdańskie Studia Prawnicze”, 2025/1(66), Gdańsk 2025
16. **Wróbel Włodzimierz (w.)** *Kodeks karny. Część ogólna*, red. A. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2016, t. 1, cz. 2